

Hajduki.

ko še niste videli velikih zametov, gotovo poznate one male, ki se napravijo ob hišah, kedar sneží celo noč . . . od megle-nega večera do hladnega jutra . . . in poje trda, ledena burja svojo poznano vam pesem, katere tankih, rezkih glasov se bojé zlasti siromaki v oguljenih, luknjičastih, lahkih oblekah in slabih, razpokanih, razpadajočih kočicah s pred vetrom šklepetajočimi, razbitimi, za silo s papirjem zadelanimi okni in z mehkim mahom zamaše-nimi špranjami . . .

Mislím one majhne zamete, ki ste jih videli, ko ste priskakljali na jutro na hišni prag, komaj površno opravljeni, in ste zopet odhiteli v hišo, plo-skajoč z rokami:

„Mama! Sneg . . . nov sneg!“

„Da, sneg! Snežilo je vso noč — —“

„In zameti, mama! Ali ste jih videli, koliki so pred hišo?“

„Tudi zameti . . . da.“

V svoji domišljiji ste jih povečali, te v resnici komaj imena vredne zamete.

Toda zunaj na prosti, odprti ravni, na ravni namreč, kjer ni drevja in grmja, ampak samo nekoliko grap in hribčkov, da se igra lahko burja s snegom po svoji volji na nji lasten divji način, se napravijo veliko večji zameti kakor okrog vaših hiš.

Razposajena burja grabi na višje ležečih krajih sneg, se smeje s cvi-lečim, zateglim žvižgom svojim igram in znaša sneg, vrteč in sukajoč ga, v kotanje in obcestne jarke.

Zameti rastejo, sneg pada, a burja brije in se krohoče . . .

Taka ravan je pri Poljanah; razprostira se v okrožju cerkvice sv. Marjete.

* * *

Iz Poljan oddrda dan za dnevom ob štirih popoldne pošta, a zjutraj ob sedmih se vrača.

Na težkem, odprtem poštnem vozu sedi po navadi postiljon sam poleg par zabojev, na glavi postiljonsko kapico, med nogami bič, v rokah vajete . . .

Pred vozom pa teče v lahkem trabu rudečkast konj, glavo pokoncu noseč, kakor da misli le na to, da opravlja kos državnega posla.

Oba — konj in postiljon se veselita tople pomladi, pričakujeta z ne-strpnostjo kukovičjega glasu, si iščeta sence pod ob cesti rastočimi drevesi pred poletno vročino, a strah ju je vlažne jeseni in mrzle zime.

Tisto leto je bila jesen suha, solnčna, lepa do srede oktobra. A ko smo vstali nekoč sredi tega meseca in pogledali skozi okna, je vel suh veter čez širno, prostrano poljano tam s hladnega severa, listje je odpadalo, in jata črnih krokarjev je letela zmrzlo in mrtvo čez ravan.

Veter je potihnil. Obzorje so zaprle goste, sive megle, nebo so prepregli oblaki.

In rosil je gost, droben dež kakor iz sita. A te drobne, komaj vidne deževne kapljice so se debelile, povečavale, in polagoma je lilo iz temnosivih oblakov. Pritisnila je iznova burja, naletavale so posamezne snežinke, a ko so se raztrgali in razpršili oblaki, in so se vzdignile megle, smo videli s snegom pobeljene planine.

Ta sneg je sicer skopnel, osušila so se tla, posijalo je solnce ... A čez nekaj časa je začelo iznova deževati. In sedaj je deževalo nepretrgoma. Včasih so se pričeli sicer oblaki trgati, megle se umikati, nebo se je jasnilo ... A premislili so se oblaki, premislile se megle, premislilo se solnce. Zaprli in zakrili so nebo, in solnce se je skrilo. Padale so kaplje, zdaj tu ena, zdaj tam ena — —, a kakor da bi jih zabavalo padanje na že itak razmočeno zemljo, kakor da bi se zarotile zabiti v blato in uničiti krvavo-rudeče jesensko listje, padale so vedno pogosteje, vedno hitreje ...

Deževalo je zopet.

Postiljon se je oblekel v plašč in vrgel konju čez pleča kos nepremočljivega, črnega platna. Stisnil se je v plašč, ogrnil čez noge z odejo, a konj je povetil glavo.

Je li imel zlo slutnjo, da se pričnó slaba pota, slabi časi zanj in za gospodarja? — —

Tako sta čakala zime.

In prišli so prej, kakor je kdo pričakoval, dnevi burje in snega, ko je snežilo z nizko nad zemljo visečega neba dan in noč ... noč in dan.

Padale so snežinke drobne, bele zvezdice ali pa velike, kosaste plahtice, zakrivale poljano, zametavale ceste in pota, se vsedale na prazni prostor ob oknih cerkvice sv. Marjete in v malih gručah ponosno gledale na tovarišice na tleh.

Brila je burja, ledena in ostra, ki se zajé v meso in kosti.

Postiljon in konj sta vozila pošto kakor prej. Postiljon se je zavil, da so mu gledale samo oči iz dolgega, težkega površnika, in pustil, da je polegal sneg na njegovo z bledo-rudečim trakom obšito kapo in na njegovo telo.

Konj je vlekel sani po svoji moči; tudi on je pripustil radovoljno, da so se mu kopičile na konjski opravi snežinke. Nekaj pa mu jih je padalo naravnost na život; te je talil s svojo telesno toploto. A ko so mu polzele po lepo okroglem truplu navzdol, jih je skušal oledeniti ledeni burjin dih. Včasih je stresel s svojo od pobitosti povešeno glavo, da so zapeli kraguljčki sredi mraza in snega, kakor smeh hudomušnih, med hišami se kepa-jočih otrok; z glavo stresnivši je zahrkal, da so se mu stresle z ivjem obdane nozdrvi, kot da bi hotel reči:

„Brr! Mrzlo je ... In pot, pot ...!“

Nekaj sličnega si je mislil i postiljon, ko je čul konjevo hrkanje in ga opomnil z vajeti, naj se požuri.

„A ljubi moj konjiček! še mrzleje bode“, je modroval na tihem pri sebi. „Verjemi mi: še mrzleje bode ... Ptički so zapustili gozde — povej mi, dragi

moj, kje vidiš kakega zunaj vasi? V vasi so in natepajo okoli hiš. In jaz pravim: še mrzleje bode... Hudo šele pride... Kaj to! Clovek se stisne, pa je!“ — In stisnil se je.

Pred njim, za njim, povsod okrog njega so padale snežinke, goste, druga poleg druge, naglo, druga za drugo, da je komaj razločil natanko konja, a nad sabo ni videl ničesar kot mrak in vrvenje snežink.

Ako je gledal pred-se, stisnjen v suknjo, se mu je zdelo, da se vzdigujejo vse te snežinke, ki se spuščajo tik pred njim na tla, nekoliko na strani od njega...

Ko je pritisnil mraz z vso silo, si je naročil nekoč, predno se je odsankal proti Poljanam, pri „poštarju“ kozarček slivovke. Izpil ga je in zdelo se mu je, kakor da pije živo, vročo kri, zdelo se mu je, da se mu pretaka iz žile v žilo goreč ogenj, ki se mu razliva po vsem telesu.

Vedel je že prej o blagodejnem vplivu slivovke napram mrazu, a da ima tako moč...! Ne — tega ni znal.

Pozval je še en kozarček, in čimbolj je pil, tem topleje mu je prihajalo. Čutil je, da mu dohajajo od nekod novi toki krvi, ki mu silijo v obraz, v glavo, ki ga grejejo.

Ko se je sankal proti domu, tesno zavil v površnik in stisnjen, mu je bilo tako prijetno gorko, kakor še nikdar.

Njegov duh je nehal misliti; prekinil je vsako delovanje. Le ena misel ga je navdajala, misel, da mu je gorko sredi zime.

V tem sladkem, opojnem čuvstvu je zaprl oči in se naslajal in kopel v zavesti, da mu je toplo. Kakor v sanjah je zamrmral včasih, pač samo iz navade: Hi... hi!

Toda konja ni bilo treba priganjati. Med metežem snežink in zavijanem burje je dirjal, kolikor je mogel, po odmetani, a vedno s svežim snegom sproti zameteni cesti. Morda je slutil, da bi bil sam na škodi, ko bi se ustavil sredi poti. Zato se je žuril, ko se je razmajal in razgnal, le za nekaj hipov je zmanjšal tu in tam korak, da se je oddahnil malo.

Postiljonu na saneh pa je bilo nekako tako kakor vam, kedar dremljete zvečer v temni sobi poleg zakurjene peči ter slišite trkanje s snegom obloženih vej pod kapom stoječe jablane ob okno vsled pritiska burje in čujete, kako prižvižga le-ta izza vogla s svojim tankim, ostrim: zi-i-i...

Naslednjega zloga ne slišite več, ker je že odpihala k sosedu...

A tam pod cerkvico sv. Marjete so zaškripale sani, konj se je ustavil in postiljon je zletel s prevrnjenega voza naravnost v debelo zapali sneg.

Na saneh se je skrčil in omotal tako, da mu ni mogla uhajati lastna toplota, nekaj ga je grela tudi rakija, in ker je bilo izven njega mrzlo, zraven tudi jednolično in vreme uspavalno, je zadremal in malo je manjkalo, da ni spal že trdno.

Iz spanca in dremanja pa ga je vzbudil padec raz sani.

Vstrašil se je, se izkopal kakor blisk naglo iz snega ter potegnil z roko čez oči... A videl ni ničesar, niti prevrnjenega voza, le snežinke so mu plesale pred očmi po taktu burje in se mu vsedale na trepalnice.

Tedaj mu je šinila v glavo misel o človeški zlobi. Kako tudi ne? Ravna pot — pameten konj — in ... in on se prevrne v sneg ...

Konečno: ali se ni kaj takega pripetilo že stokrat?

Burja je zavijala, žvižgala, in njemu se je čulo, kakor da bi prihajal izza sv. Marjete tanek, dolg pisk ...

Vzbudil se mu je čut samoobrambe, čut egoističen, samoljuben, da je njegovo življenje več vredno kot tuje blago.

Z neverjetno spretnostjo in naglico je odpel na prečnici sani pripete vrvi, odvezal konja še spredaj na koncu ojesa, ga zajahal, sunil s škornjami v tanko in zdirjal proti Poljanam ...

On sam sicer ni videl ceste ... Videl ni sploh ničesar in se tudi ni zmenil za nič, niti za to, da je razkazovala na poljani burja svojo moč, da se mu je odpela suknja, in da je pustil odejo v snegu. Brigal se ni mnogo za to, da se mu je pričel tajati sneg, ki mu je zlezal pri padcu za vrat. Hotel se je le oddaljiti od mesta, kjer ga je zadela nesreča. Zatorej le naprej .. naprej ... Da ga ne prinese njegov konj, pametna žival, nikamor drugam kakor v Poljane, bi lahko stavlil.

Ko se je pripodil v vas, se je zvedela po bliskovo po vseh Poljanah vest, da so napali pod sv. Marjeto hajduki pošto in jo prevrnili. Ob enem s to vestjo se je razširil tudi županov ukaz, da se naj zberó vsi odrasli moški oboroženi pred njegovo hišo, da otmó oropane pošne stvari in polové roparje.

Zbrala se jih je cela kopa, eni s puškami, drugi s sekirami, neki pa so imeli samo debele gorjače.

Pod županovim vodstvom so gazili sneg proti sv. Marjeti in otepali s sukenj snežinke.

Med njimi je stopal i postiljon.

Med potjo v Poljane ni občutil mraza, ker je bil čisto vtopljen v misli o svoji nesreči, tem bolj ga je zeblo sedaj. Pri jezdarenju se je razgalil ter izgubil gorkoto; žganje ga pa tudi ni več grelo.

Mislil je iznova in iznova, kako je to prišlo.

Kako?

Tega ni vedel ...

Spominjal se je le, da mu je bilo toplo na vozu, da se je vozil lépo, da je dremal in sanjal, a naenkrat so zaškrtale sani in on je bil v snegu. Da se je izkobacal iz njega, a videl ni družega kot sneg. Da je čul od svete Marjete sèm pritajen, zategel žvižg in da je takrat zbežal na konju — —

Saj pozna natanko one poluglasne žvižge, saj pozna delovanje hajdukov

Kolikokrat mu je pravila mati o njih! Prišli so po noči, oboroženi z dvocevkami, samokresi in handžari, ter plenili hiše, pridrli so po dnevi kakor vzrastli iz tal in vpricho vseh odnašali njihovo imetje.

In na pošte imajo že od nekdanj piko.

Naposled: bežite vendar! On, star postiljon, da bi se prevrnil sredi ceste kar tako sam od sebe! Ne verujte vendar kaj takega!

V tem smislu je odgovarjal tudi svojim spremljevalcem.

„Pa povej nam: kaki so bili in koliko jih je bilo?“

„Hm... Mislite, da sem jih imel čas gledati? Kaj pa tudi vidite v ti burji?“

„To je res.“

„In jih nisi skušal odpoditi sam?“

„Zahvalite Boga in sv. Marjeto na hribčku, da sem rešil vsaj konja, da niso i tega odvlekli. A kaj bi tudi napravil sam proti njim? Ali ménite, da so hajduške svinčenke prijetne?“

„Prav ima!“ so zamrmrali nekateri.

Pred hribčkom sv. Marjete so se ločili. Polovica jih je šla po cesti naprej, druga polovica se je gugala povprek čez sneg, da bi prišli od zadej k cerkvi in izza hrbta napali hajduke ali pa jim prestrigli pot, ako bi hoteli uteči na ono stran, od koder so prišli, saj je čul postiljon od cerkvice pisk, njihovo znamenje.

Odsej so korakali tiho. Čim bolj so se bližali, tem opreznejši so bili. Stisnili so krepko v dlani gorjače in toporišča sekir, napeli so puške. Puško je imel tudi župan Fugina. Ko je napel petelinčka, je izprevidel, da je pozabil v prvem strahu in naglici nabasati puško, da je pustil doma tudi strelne kapice, prah in drobni svinec. Toda nič ne dé. Tudi nenabita puška je dobra za strah. Okoli obrazov jim je zvizdala burja ter jim naganjala sneg v oči, a oni so prisegali na tihem v svoji duši, da ne bode pozelel hajduk, ki jim pride v pesti, nikdar več napadati poštnih vozov in uničevati pisem, ki jim jih pišejo s toplimi besedami in gorečim srcem znanci in sorodniki iz daljne tujine.

Gorjé jim, ako jih dobé!

„Gorjé! Gorjé!“ je prisegal i postiljon, ko je mencial po snegu.

„Gorjé vam! Zaradi vas moram prezebat.“

Mislil je, kako mu je bilo danes toplo na vozu — —.

Prišli so vozu na dva koraka blizu. A skozi vrvenje snežink so videli le vozov obris in tenko sneženo plast na njem. Obstali so in napenjali oči, kje bi bili hajduki.

„Ni jih!“ se oglasi eden.

„Za njimi! Ušli so“, pridene drugi.

A ko so skočili k vozu, so zapazili, da so še naloženi zaboji in da ni noben predal odprt s silo.

„Čudno! na vozu je vse v redu“, jih je reklo nekaj.

„Zbali so se nas, ker jim je postiljon ušel“, se je slišal močan, debel glas.

„Gotovo“, mu je pritrdil nekdo. „Poglejmo, kam so se obrnili! Vsa sled še ne more biti zametena.“

In preiskovali so sneg in cesto, a sledu niso našli nikjer. Prišla je tudi druga polovica od cerkvice doli in naznanila, da ni hajdukov nikjer, a tudi nobenega sledu o njih.

Pregledovali so nato skupno zasneženo ravan in cesto in ah! prišli so do zaključka: „Voz se je prevrnil ob zametih.“

In potem ?

Prvi je zinin Molčev Jurij, češ:

„Meni se je takoj zdelo, da se je postiljonu le sanjalo.“

Predno so pa dospeli v Poljane, se je zdelo isto vsem, razen postiljonu.

J. M.

Basni o levu.

Po Ezopu, Lafontainu in Krilovu priredil Brinjos.

1. Lev in lisica.

Lisica je šla služiti levu. Dogovorila sta se, da bo lisica divjačino zasledovala, a lev jo bo raztrgal. Plen pa sta si delila po razmerju svojega stanu.

Seve, lisica je dobivala potemtakem le majhne kosce mesa.

Bila je zategadelj nezadovoljna in je odpovedala levu službo.

Sklenila je, da bo hodila odsihdob sama na lov. In res, splazila se je meni nič tebi nič med čredo ovac, da bi si izbrala tečno večerjo. Toda pastirji so jo zasačili in z gorjačami pobili.

Boljše, da si na varnem sluga, kakor gospod, kateremu nevarnost žuga.

Ezop.*)

2. Lev, volk in lisica.

Lev se je bil postaral in je ležal bolan v svojem brlogu. Vse živali so ga posetile, le lisice ni bilo. Volku se je zdela ta priložnost ugodna, da bi očrnil svojo največjo sovražnico. Stopil je torej pred leva in mu tožil lisico, češ, le ošabnost in zaničevanje je krivo, da ne pride potuhnjenka gledat in tolažiti svojega bolnega gospoda in kralja.

Volk še ni končal svoje zlobne govorice, kar vstopi lisica, ki je še ujela zadnje besede svojega obrekovalca. Ustrašila se je sicer plamenečih oči razsrjenega kralja, toda izmislila si je takoj zvijačo.

Ponižno se prikloni navihana rjavka mogočnemu levu in sladko beseduje: „O, kralj naš ljubi in slavni! Nimaš ga služabnika, ki bi bil bolj potrtr kakor jaz, ko sem slišala o tvoji bolezni. Mislila in tuhtala sem noč in dan, kaj bi utegnilo pomagati našemu ljubemu vladarju. In naposled sem našla zdravilo, ki ti gotovo prežene bolezen.“

*) Ezop je bil prvi pesnik, ki je zlagal basni. Zanesljivih podatkov o njegovem življenju nimamo. Herodot in Plutarh pripovedujeta, da je živel na Grškem v 6. stoletju pred Kr. roj. v dōbi sedmih modrijanov. Telesa je bil neki grbastega in grdo sključenega ter živel je baje delj časa kot suženj na otoku Samosu. A odtod ga je pozval na svoj dvor lidjski kralj Krez. Ko ga je le-ta poslal nekda j na Grško, je razžalil narod v Delfi, in vrgli so ga raz skalo, da se je ubil. — Gotovo je, da Ezop svojih basni ni nikdar sam zapisaval, ampak da so se delj časa ohranjevale le po ustnem izročilu. Demetri j Falere j je bil prvi, o katerem vemo, da je zbral in zapisal Ezopove basni.

Pis.